

AŠTUONIOLIKTOJI *SHARP* KONFERENCIJA HELSINKYJE

SHARP – pasaulinė mokslinė Autorystės, skaitymo ir leidybos istorijos draugija (*The Society for the History of Authorship, Reading and Publishing*). Ji vienija įvairių pasaulio šalių mokslininkus, kurių tyrimo objektas yra knygos istorija plačiaja prasme: pradedant ankstyviausiomis rašytinės komunikacijos formomis (įrašais akmenyje, pergamente), spaudintinėmis knygomis bei periodika ir baigiant naujosiomis medijomis. Įkurta 1991 metais JAV, šiuo metu SHARP yra vienas iš autoritetingiausių komunikacijos istorikų sambūrių, jungiančių daugiau kaip tūkstantį narių iš dvidešimties pasaulio šalių. Draugijos įkūrimo iniciatyva priklauso žinomiems knygos istorikams Simonui Eliotui ir Jonathanui Rose'ui, jie yra ir draugijos pavadinimo autoriai. SHARP įkurta kaip ne pelno draugija, gyvuojanti iš narystės mokesčio ir JAV subsidijų. Pirmasis visuotinis draugijos susirinkimas įvyko 1993 metais Niujorke, tada buvo išrinktas Vykdomasis komitetas ir Direktorių taryba. Draugija leidžia informacinį biuletenį „SHARP News“, išeinantį keturis kartus per metus, ir kasmetinį tęstinį mokslo leidinį „Book history“ (Knygos istorija) – vieną prestižiškiausių tokio pobūdžio knygos istorijos leidinių pasaulyje.

Kiekvienais metais draugijos nariai su-

sirenka į temines mokslines konferencijas. Prigijo tradicija tokius kasmetinius SHARP narių susibūrimus rengti paeiliui Amerikos žemyne ir Europoje ar kur nors kitur. Jau buvo surengtos konferencijos Vašingtone (JAV, 1994), Edinburge (Didžioji Britanija, 1995), Vorčesteryje (JAV, 1996), Kembriđe (Didžioji Britanija, 1998), Vankuveryje (Kanada, 1999), Maince (Vokietija, 2000), Viljamsburge (JAV, 2001), Londone (Didžioji Britanija, 2002), Klarmonte (JAV, 2003), Lione (Prancūzija, 2004), Halifakse (Kanada, 2005), Hagoje ir Leidene (Olandija, 2006), Mineapolyje (JAV, 2007), Oksforde (Didžioji Britanija, 2008), Toronte (Kanada, 2009) ir Helsinkyje (Suomija, 2010).

Be šių konferencijų, SHARP inicijuoja įvairias kitas regionines knygos istorijos temoms skirtas konferencijas. 2000 metų liepos 10–13 dienomis tokia konferencija vyko Londone, joje pranešimą „Pirmosios lietuviškos medicinos knygos“ (*The First Lithuanian Medical Books*) skaitė tuometinė Knygotyros ir dokumentotyros instituto docentė Aušra Navickienė. Tai buvo pirmasis Lietuvos knygotyrininkų pranešimas SHARP auditorijai. 2006 metų liepą Hagoje ir Leidene vykusioje konferencijoje pranešimą „Lietuvos knygų prekybos

ypatumi“ pristatė tuometinė doktorantė Živilė Zavadskytė-Zakarauskienė, o 2008 metais Kopenhagos regioninėje SHARP konferencijoje „Spausdintas žodis, viešieji puslapiai“ (*Published Words, Public Pages*), skirtoje Šiaurės ir Baltijos šalių knygos kultūrai, pranešimą „Lietuvių emigrantų bendruomenė ir jos XIX a. Paryžiaus leidiniai“ (*Lithuanian Emigrants' Community and their Lithuanian printings in 19th century Paris*) vėl skaitė A. Navickienė. Taip palengva Lietuvos knygotyrininkai įsitvirtino SHARP veikloje.

2010 metų rugpjūčio 17–20 dienomis Helsinkyje vykusioje 18-ojoje SHARP konferencijoje jau dalyvavo trys Lietuvos mokslininkai: prof. dr. A. Navickienė, prof. dr. Arvydas Pacevičius, doc. dr. Alma Braziūnienė. Konferencijos tema – „Apačių knygos kultūra“ (*Book Culture from Below*), taigi konferencijos dėmesys buvo sutelktas ne į aukštosios elitinės kultūros, o į liaudies knygos kultūros tyrimus. Konferencijos tikslas buvo naujai išanalizuoti „apačių“ kultūros konceptą (pasitelkiant ir sakinę bei rašytinę folkloro tradiciją) ir pasekti, kaip „apačių“ tyrimų aspektas keičia knygos istoriją. Mokslininkai siekė išsiaiškinti naujas knygų istorijos tyrimų perspektyvas, ypač kreipė dėmesį į netradicines, marginalines knygas, jų skaitytojus, autorius, leidėjus.

Konferencija vyko tris dienas, kiekvieną konferencijos dieną veikė po keliolika teminių sekcijų. Kaip konferencijai pasibaigus laiške teigė jos organizacinio komiteto pirmininkas dr. Jyrki Hapakää iš Helsinkio universiteto, SHARP 18-ojoje konferen-

cijoje iš viso dalyvavo 251 dalyvis (neskaičiuojant plenarinių sesijų su kviestiniais pranešėjais), 65 sekcijose buvo perskaityti 185 pranešimai. Pranešėjai atvyko iš 27 šalių. Didžiausia delegacija buvo iš JAV ir Kanados, gausiai konferencijoje dalyvavo britai, švedai, belgai, danai, prancūzai. Skandinavijos ir Baltijos šalių knygotyrininkai, atstovaudami Šiaurės, Baltijos šalių ir Rusijos knygos, bibliotekų ir skaitymo istorijos tinklui HIBOLIRE, į konferenciją atsiuntė 17 pranešėjų. Pirmąkart SHARP konferencijų istorijoje Helsinkyje dalyvavo Rusijos knygotyrininkai. Pranešėjų buvo iš Australijos, Pietų Afrikos Respublikos, Naujosios Zelandijos, Singapūro, Meksikos, Argentinos. Taigi, konferencijos dalyvių geografija buvo itin plati.

Ne ką siauresnė buvo ir teminė konferencijos pranešimų aprėptis. Štai keletas sekcijų temos: Savamoksliai skaitytojai ir rašytojai; Knygų skaitymo ir naudojimo tyrimai lyčių tyrimų perspektyvoje; XX amžiaus knygų rinka ir skaityba; Knygos kultūra ir nacionalizmas; Prekyba prancūziškomis knygomis Apšvietos Europoje; Darbininkų klasės knygos kultūra; Moterų knygos kultūra: skaitymas ir rašymas; Ankstyvosios modernybės skaitytojas; Privačios bibliotekos kaimo kultūroje; XIX amžiaus knygos kultūra; Marginalinė autorystė: klasė ir lytis; Knygos kultūros religiniai aspektai; Vaikų literatūra: ideologiniai aspektai; Iš viršaus ir iš apačios: socialinė ir regioninė stratifikacija; Nuo sakinės tradicijos prie knygos kultūros: vertės ir reprezentatyvumo klausimai; Knygos

istorijos tarpdiscipliniškumas; Emigrantų knygos kultūra; Knygos kultūra ir viešasis interesas; Knygos materialumas; Nauji knygų įrišimų tyrimų metodai; ir kitos (su visų pranešimų santraukomis galima susipažinti konferencijos svetainėje: <http://www.helsinki.fi/sharp2010/program.htm#17>). Kaip matome, temų įvairovė itin didelė. Lietuvos atstovai konferencijoje skaitė pranešimus tokiomis temomis: „XIX amžiaus pirmosios pusės lietuviškųjų knygų autorių ir leidėjų santykiai“ (A. Navickienė), „Egodokumentai ankstyvosios modernybės Lietuvoje: pirmojo asmens ir apačių požiūriu“ (A. Pacevičius), „Kasdienybės kultūros atspindžiai XIX amžiaus pabaigos lietuviškųjų knygų provenienciniuose įrašuose“ (A. Braziūnienė).

Ką konferencija naudinga davė Lietuvos knygotyrai? Koks liko išpūdis apie pasaulio knygotyriminkų „žemosios“ knygos kultūros tyrimus?

Pirmiausia pabrėžtinai konferencijos tarpdiscipliniškumas. Tai esminis konferencijos bruožas, leidęs įvairių mokslo kryptių ir šakų mokslininkams naujai pažvelgti į įvairias, dažnai susipinančias, tyrimų temas. Svarbiausios iš jų – marginaliniai kultūros tyrimų klausimai, ribiškumas, raštija, sakytinė kultūra, autorystė ir kitos. Knygos istorijos tyrimai buvo suvokiami itin plačiame mokslinių tyrimų lauke, siejant juos su raštijos ir literatūros istorija, tautosakos tyrimais, o tai Lietuvoje dažniausiai atribojama itin griežtų mokslo šakų pasidalijimų. Apačių kultūros sąvoka nėra iki galo išdiskutuota. Prof. J. Rose'as iš Drew

universiteto (JAV) svarstė, ar įmanoma nubrėžti ribą tarp „apačių“ kultūros ir aukštosios kultūros? Gal galima ir vidurio kultūra? Tai ypač pasakytina apie skaitymo kultūros tyrimus. O savilaida („samizdatas“)? Argi tai tik apačių kultūra? – klausė J. Rose'as. Upsalos universiteto prof. Johanas Svedjedalas svarstė, kaip „apačių“ kultūra galėtų atrodyti Roberto Dartono knygos funkcionavimo cikle. Juk šiame knygos cikle tokiai kultūrai lyg ir nelieka vietos, ji atsiduria šio ciklo nuošalėje. Ar tai reiškia, kad galimi du knygos funkcionavimo visuomenėje ciklai? – klausė prelegentas ir dar pridūrė, jog kaip atskira savarankiška sistema funkcionuojantys knygos ženklai nepriskirtini nei apačių, nei viršūnių kultūrai. Pritardamas minčiai apie susiliejančias kultūros tyrimų sritis, J. Rose'as paminėjo Winstono Churchillio atvejį: kokios kultūrai jį galėtume priskirti? Pagal pareigas – aukštajai, nors visiems žinomas itin miesčioniškas jo skonis, snobiškas požiūris meno klausimais.

Konferencijos uždarymo plenariniame posėdyje pranešimą skaitęs Helsinkio universiteto docentas Esko M. Laine neapsiėjo be gražios autoironijos. Savo pranešimą jis iliustravo piešiniais, vaizduojančiais žemai pasilenkusį pranešėją, iš apačios įdėmiai žvelgiantį į viršų – į vadinamąją aukštąją kultūrą. Jo organizuota ekskursija po apačių (liaudies) kultūros vietas į Tuusula rajoną, kur gyveno suomių literatūros pradininkas Aleksis Kivi (1834–1872), irgi buvo susijusi su SHARP konferencijos tema. Ekskursijos dalyviai, panašiai kaip XVII amžiuje Suomijos valstiečiai, norė-

dami gauti pažymą apie savo raštingumą (gebėjimą skaityti ir rašyti), turėjo tai įrodyti. Tik turėdamas raštingumo pažymą, toks valstietis, tarkim, galėdavo vesti ar netrukdomas keliauti. (Mintys apie tokios prievartinės rašto kultūros šaknis protestantiškoje Skandinavijoje kėlė įvairių pamąstymų kaimyninių kultūrų lyginimo ir dialogų plotmėje iki pat šių dienų: kur Lietuva, palyginti su skandinavais, suspėjo ir kur beviltiškai pavėlavo.) Egzaminavo pats pastorius Esko M. Laine. Konferencijos dalyviai buvo priversti paplušėti skaitydami XVIII amžiaus katekizmą ar Šventojo Rašto ištrauką iš originalių to meto knygų, parašytų senąja suomių, anglų ar vokiečių kalba. Daugelis jų įrodė, kad yra geri ir stropūs mokiniai. Tarp tokių – Lietuvos knygotyrininkams gerai pažįstama Talino universiteto profesorė Tiiu Reimo ir prof. A. Pacevičius, kurie sėkmingai įrodė savo „raštingumą“

skaitydami XVIII amžiaus tekstus: jie buvo apdovanoti „tikrais“ XVIII amžiaus sertifikatais, pasirašytais mokytojo padėjėjos, pastoriaus žmonos, Helsinkio universiteto lektorės Tuuia Laine's. Improvizuota pamoka kaimo bažnytelėje pirmąją konferencijos dieną savo gera atmosfera buvo nelyg preliudija į visą SHARP konferenciją – Helsinkio universiteto auditorijose šurmuliavusią spalvingą, įvairiausiomis knygos istorijos tyrimų temomis besidominčios pasaulio knygotyrininkų bendrijos sueigą. Kitas toks susibūrimas – 2011-ųjų konferencija – numatoma Vašingtone liepos 14–17 dienomis. Jos tema – „Knyga mene ir moksle“ (*The Book in Art and in Science*). Kiek anksčiau, 2011-ųjų balandį, Brisbane, Australijoje, planuojama surengti teminę regioninę konferenciją „Ilgasis dvidešimtis amžius“ (*The Long Twentieth Century*).

ALMA BRAZIŪNIENĖ